

Veileder for sambruk av scene og kino i kulturlokaler

Innhold

Av en arbeidsgruppe bestående av:
Hans Peter Jenssen
Kirsti Svenning
Robert Sigfusson
Nina Hodneland
Espen L. Pedersen
Øystein Simonsen
Erlend Serigstad

Foto forside: Grimstad kulturhus
Foto: Arbeidsgruppe
Design: Breakfast

Arbeidet er muliggjort med
midler tildelt av:

Veilederen er utarbeidet
på vegne av:

→	Innledning	s. 4
→	Hva er en god kinosal og et godt scenerom?	s. 5
→	Grunnleggende tilpasning av lokale	s. 6
→	Grunnleggende tilpasning av teknikk	s. 8
→	Avansert tilpasning av lokale	s. 12
→	Avansert tilpasning av teknikk	s. 14

Ælvespeilet. Foto: Kai Hansen

Innledning

Denne veilederen er den praktiske kortversjonen av rapporten fra sambruksprosjektet for Norske kulturhus og Film & Kino. Rapporten går gjennom både arbeidet og de ulike vurderingene som er gjort underveis, og inneholder også de tekniske kapitlene som er plukket ut til denne veilederen. For en mer utfyllende forståelse av prosjektet, anbefales du å lese hele rapporten.

Veilederen er rettet mot teknikere og beslutningstakere som driver eller skal starte med sambruk, og som ønsker å vite hvilke konkrete tiltak de kan iverksette for å sikre en god og fleksibel drift.

Hva er en god kinosal og et godt scenerom?

En god kinosal er et helhetlig tilrettelagt rom som sikrer optimal formidling av film gjennom høy teknisk kvalitet, god ergonomi og gjennomtenkt romutforming. Salen skal gi publikum jevn og presis lydgjengivelse, korrekt og konsistent bildekvalitet, samt gode siktlinjer fra alle plasser. Videre skal utforming, akustikk, belysning og komfort støtte publikums konsentrasjon og opplevelse uten forstyrrende elementer. Samlet sett skal kinosalen fungere som et nøytralt og pålitelig visningsmiljø der filmen står i sentrum.

Et godt scenerom har mange av de samme kvalitetene som en god kinosal, men på grunn av scenekunstens naturlige variasjon i form og uttrykk er det vanskeligere å sette ned noen tabellmessige formalkrav. Likevel må man ha kontroll på lys i hele rommet, god lyd (forsterket eller akustisk), inndekning og mulighet til å skjule det man ikke vil at publikum skal se, og et godt opplegg for publikumsflyt: både sitteplasser, inn- og utganger og komfort som stabil temperatur og god luftkvalitet.

Sjekkliste for sambruk:

- Gode seter og fleksibel møblering
- Jevn og tydelig lyd
- Kontroll på salslys og spilllys
- Fleksibel inndekning og blanding av vinduer
- Felles kontrollsystem for lys, lyd og bilde

Grunnleggende tilpasning av lokale

Den enkleste formen for tilpasning av et lokale for sambruk mellom kino og scenekunst er gjennom fysiske tiltak. Det inkluderer lysblending, akustisk behandling, publikums plasser, kontroll og styring av taklys, samt tilkomst for publikum.

Lysblending

Både kino og scenekunst har behov for kontroll på lyset i rommet. Film oppleves best i et mørkt rom, slik at det ikke er sjenerende skinn på lerretet, strølys inn i rommet eller visuelle distraksjoner fra filmen. Scenekunst har et noe mer variert behov. Her brukes noen ganger både dagslys og rommets egen belysning for å oppnå spesifikke effekter. Felles for dem begge er at man trenger kontroll på når og hvor lyset treffer. Dersom salen har vinduer, bør det gjøres tiltak for å kunne blende disse helt, for eksempel ved bruk av rullegardiner, gardiner eller persiennner. Noen ganger kan det være fornuftig med flere lag utenpå hverandre for å oppnå helt lystett blending.

Akustisk behandling

God lyd er svært viktig for opplevelsen av både kino og scenekunst. Dersom nytt lydanlegg ikke står på investeringsplanen, eller ditt hus ikke har lydanlegg i det hele tatt fordi det leies inn ved behov, finnes det enklere tiltak man kan ty til for å sikre en optimal lydopplevelse. De enkleste av disse er å montere en form for demping på harde overflater som vegger og tak. Det kan være gardiner, tepper, himlingsplater eller lignende materialer som helt eller delvis absorberer lyd. Gardiner foran vindu er for eksempel svært effektivt, da det både endrer vinduet fra en hard glassoverflate til en myk stoff-overflate som absorberer mye mer lyd, og det hjelper også til med lysblending. Scenetepper og lignende på skinner eller trekk kan være både inndekning og akustisk behandling i samme løsning, og det gjør rommet enda mer fleksibelt med tanke på bruk.

Sitteplasser til publikum

Publikumskomfort er en viktig faktor i alle kino- og scenerom. Komfort handler ikke bare om gode stoler, men også om siktlinjer til lerret og scene, nødvendig trapping av rommet, og høyde på scenen/lerretet over publikum.

Det er selvsagt en fordel at publikum sitter komfortabelt, og alle sitteplasser bør være slik at man ser hele scenen/lerretet uten å måtte skifte plass i setet eller strekke seg. Det er ofte enklere med gode siktlinjer på kino, da man bare skal se én flate. I scenerom kan det være mer utfordrende. Selv i de største scenerommene er det ofte plasser som mister deler av scenen, og da må regissør og scenografi i stedet ta de riktige hensynene.

Taklys

I begge brukstilfeller ønskes full kontroll på lysmengden i rommet. Mens kino gjerne skal ha det helt mørkt under en visning, hender det at scenekunst krever bruk av rommets generelle belysning til enkelte scener og effekter. Dette gjør det svært fordelaktig om hele lysanlegget i rommet, både til scenebruk, generell belysning og dekorbelysning, kan kontrolleres fra ett system. Som et minimumstiltak bør hele salen ha lys som kan dimmes fra 0 til 100 uten flimmet, og lys som ikke kan skrues av bør unngås (annet enn nødutgangsbelysning etc.).

Tilkomst

Et av funnene som ble gjort under vår befaringsrunde på de ulike husene, er at tilkomsten til selve salen ofte har forbedringspotensial. Tilkomst må selvsagt ta hensyn til rømningsveier (bredde og høyde), men det bør også legges vekt på hvor i rommet man kommer inn i salen fra, som kan være en effekt i seg selv i scenekunst. Inn- og utgang bør kunne benyttes under visning uten å være forstyrrende.

Dersom det er en dør midt mellom amfi og scene som går rett ut i foajé, vil det være svært forstyrrende om denne åpnes under forestilling. En løsning er å montere et forheng på den ene siden av døren som fungerer som en enkel sluse. Dette kan lett settes opp og tas ned til hver forestilling om det er i veien for daglig bruk av tilstøtende rom.

Sjekkliste for tilpasning av lokalet

- **Lysblending** – kan du dekke til vinduer og dører?
- **Akustisk behandling** – mindre romklang gir bedre kontroll på lyden
- **Sitteplasser** – publikum vil sitte godt og fleksible seter gir økt fleksibilitet i bruk av rommet
- **Taklys** – få kontroll på hvordan man effektivt skrur av og på taklyset, gjerne med dimming
- **Tilkomst** – skjermet inn og utgang av lokalet gjør at de som må forlate salen under forestilling ikke forstyrrer mer enn nødvendig

Grunnleggende tilpasning av teknikk

For lokaler som sjelden har behov for store tekniske løsninger, eller som baserer seg på innleie av det nødvendige utstyret, kan en enkel teknisk tilpasning likevel være aktuell. Det kan lette arbeidsmengden for teknikerne og øke bruken av rommet.

Den mest grunnleggende tilpasningen av teknikk handler om følgende elementer:

Lydanlegg

Anlegg som kan brukes både i stereo til scenekunst og som enkelt kan bygges ut til kino, eventuelt om det er installert som et kinoanlegg med for eksempel 5.1 surround konfigurasjon hvor man bruker fronthøytalerne som stereo til scenekunst. Anlegget trenger ikke en avansert mikser eller en lydprosessor, bare en lett tilgjengelig analog tilkobling gjør at gjestende teknikere med eget utstyr raskt kan få koblet seg på den delen av anlegget de ønsker å benytte. Dersom mulig kan man vurdere å ha tilkoblinger både ved eller bak scenene og foran i sal ved FOH.

Lerret

Dersom rommet raskt skal kunne konverteres fra scenebruk til kino, vil montering og demontering av et stort lerret være det mest tid- og plasskrevende. Et ferdigmontert rullelerret som enkelt kan senkes og heves manuelt eller med motor vil sannsynligvis være den beste enkeltinvesteringen for å kutte ned riggetid.

For lokaler med høy grad av samtidighet i visning, for eksempel scenekunst på dagtid og kino på kveldstid, vil plasseringen av lerretet i forhold til scenen være viktig. Et lerret inne på scenen vil kunne brukes som en del av en forestilling, enten som lerret for video eller som horisont-duk for lys, men da vil eventuelt utstyr og scenografi foran på scenen måtte rigges ned til kinobruk. Et lerret foran scenen ved scenekanten vil kunne brukes som kinolerret og samtidig dekke til utstyr og scenografi som står inne på scenen.

Inndekning

I nesten alle rom for scene og kino vil det være elementer som man ikke ønsker at publikum skal se. Årsaken til dette kan være flere. Det kan være estetiske hensyn, historiefortelling, å «bevare magien» ved å ikke vise hvordan ting gjøres rent teknisk, eller for å holde publikums fokus på det riktige stedet. Den enkleste formen for inndekning er å ha et flyttbart system med støtter og bæring for enkle sorte tepper, enten av molton eller et annet passende tekstil (husk at det må være flammehemmet!). Da kan man flytte inndekningen dit man trenger den, avhengig av behovet til den enkelte forestillingen eller visningen. En enkel teppeskinne i taket med et lett teppe som man kan dra på plass kan også være en rimelig og lite ressurskrevende løsning for dette.

Infrastruktur

Om man ikke skal installere så mye teknisk utstyr, men basere seg på innleie ved behov, kan man fremdeles installere deler av infrastrukturen som trengs. Det kan være nødvendig kabling for signal og strøm til lamper, kabling mellom scene og FOH for både lyd, lyskontroll og eventuelt videosignaler, eller en litt mer omfattende løsning med for eksempel forsterkere, høytalere, strømfordeling og signalsplittere, men uten selve kontrollsystemet. Her bør man tenke så fleksibelt og fremtidsrettet som mulig, med for eksempel nettverksbaserte løsninger uten konvertere etc. i signalkjeden, som ofte raskt blir foreldet eller ikke passer akkurat det utstyret som kommer på besøk.

Sjekkliste for tilpasning av teknikk

Lydanlegg – kombinert kino og scenebruk

Lerret – hev og senkbart plassert foran scenen eller i sceneåpningen

Inndekning – maskerer teknikk og gir et forbedret totalinntrykk

Infrastruktur – planlegg for skalerbar og fremtidig bruk

SAMBRUK

Avansert tilpasning av lokale

For lokaler som daglig eller ukentlig skifter mellom scene og kino, vil det være aktuelt med en mye høyere grad av tilpasning til begge bruksområder. Ofte vil det være snakk om skreddersøm av ulike løsninger for det spesifikke lokalet.

Sitteplasser til publikum

For å øke fleksibiliteten i et rom kan man i stedet for et fast stoloppsett og amfi installere et uttrekkbart amfi. Det gjør at rommet på kort tid kan forvandles fra fullt amfi til halvt amfi, eller være helt slått sammen og gi rommet et stort flatt gulv. Slik kan man tilpasse publikumsopplevelsen enda mer, med stående publikum på rockekonsert og sittende publikum til kino og klassisk musikk. Det muliggjør også at lokalet kan brukes til for eksempel en større middag med bord og stoler på hele gulvet.

Taklys og romlys

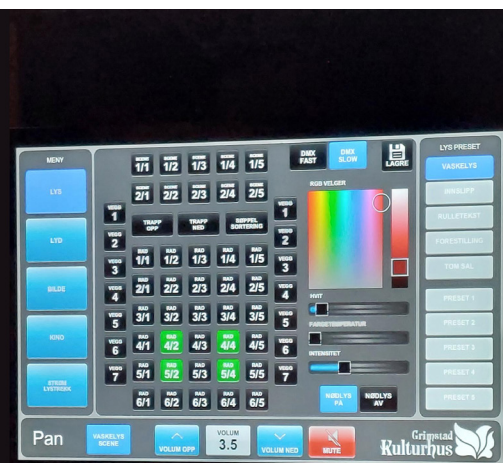
I stedet for bare dimbart enkelt hvitt lys til salslys kan det monteres lys med enten justerbar fargetemperatur (varm-hvit/kald-hvit tone) eller med mulighet for full fargeblanding. Dette gjør at stemningen kan settes mer presist i rommet både før, under og etter en forestilling eller en kinovisning. Nøddlys og aksent-belysning kan med fordel inkluderes i en helhetlig lysplan, og disse elementene kan også utstyres med de samme fargeskiftende eller justerbare funksjonene for en mer komplett visuell fremstilling av rommet.

Ventilasjon

Ulik bruk av lokalet vil kreve ulikt oppsett av ventilasjon. For eksempel krever en del klassiske instrumenter en gitt temperatur og luftfuktighet, mens det på en rockekonsert med mye røykmaskiner og pyroeffekter vil være behov for større utskiftning av luften underveis. Skal man spille inn en TV-sending, vil det være ønskelig med så stabil luft som mulig på grunn av den fine «tåka» av røyk som ofte brukes til TV for å gjøre lysstråler synlige. Til kinovisning er det nødvendig med god lufting som sørger for stabil temperatur og god luftkvalitet.

Et ventilasjonsanlegg som gir noen eller alle disse mulighetene vil øke fleksibiliteten til lokalet. Det er også verdt å nevne brannvarsling, hvor det til scenebruk med for eksempel røyk og pyroteknikk vil være et absolutt krav om installasjon av fler-faktor- detektorer, slik at brannalarmen ikke går av selv om det er scenerøyk i lokalet.

Alle disse tiltakene må selvsagt sees i et kost/nytte perspektiv, da flere av disse fort blir kostbare eller materialkrevende på et nivå som kanskje ikke kan forsvares for akkurat deres lokale. Det bør også tas miljø- og klimamessige hensyn, ved å for eksempel undersøke om det er ombrukspotensiale i noe av utstyret dere allerede har, eller om dere kan skaffe pent brukt utstyr annet sted fra.

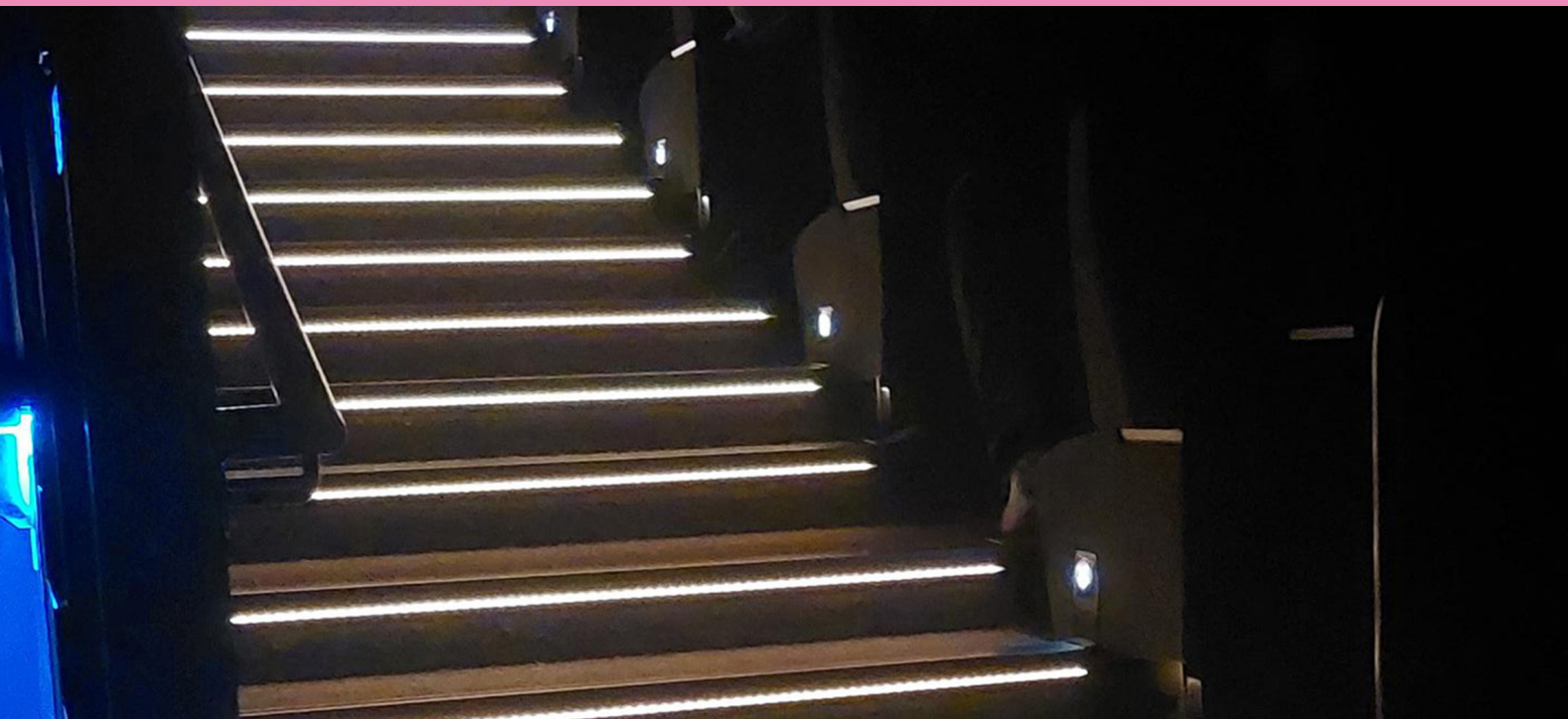

Sjekkliste for lys

- Lyskilder med høy TM-30 verdi og variabel fargetemperatur er en fordel
- Felles styring av scenelys, taklys og dekorlys gjør det enklere å gå fra kino til scene
- Nødbelysning og nødvendig trappebelysning etc. bør være helt blendingsfritt
- Mulighet for å gjøre det helt mørkt er et absolutt krav

Avansert tilpasning av teknikk

Lokaler med høy grad av sambruk, gjerne innenfor samme dag eller uke, vil kreve mer av den tekniske installasjonen. Ved å ta riktige valg når det kommer til anskaffelse av utstyr vil man kunne oppnå store sambruksfordeler.

I denne kategorien finner vi blant annet:

Fullstendig tilpasning av belysning – integrert romlys, taklys og scenelys med felles kontroll-løsning.

Kombinert scene PA og kinolyd, eventuelt kombinert surround/romlyd med scenelyd og etterklanganlegg.

Elektrisk styring av tepper, lerret og andre mekaniske tilpasninger av lokalet, for eksempel kontrollerbare akustiske plater for variabel akustikk.

Felles kontrollmiljø for all teknikk, for eksempel Crestron og lignende styresystemer som gjør at all teknikk kan styres ved hjelp av «én knapp».

Tilpasning av infrastruktur – skalere og bygge infrastruktur slik at den er felles for kino og scenebruk, og samtidig tillater ekstra utstyr og tilkobling ved behov.

Felles for alle disse er at de krever tilpasning til det enkelte lokale. Det vil være en stor fordel å benytte seg av en totalleverandør på hele installasjonen som kan sikre sømløs integrasjon av de ulike systemene opp mot felles styring og infrastruktur. Det er sannsynligvis store besparelser, både i penger og klimaavtrykk, ved å se på tekniske installasjoner som en enhet. Da kan man redusere både antall komponenter og meter med kabel ved å samkjøre flere funksjoner.

Vår anbefaling er at man tidligst mulig i prosessen involverer personer med solid teknisk kompetanse, slik at et eventuelt anbud utformes med de ovennevnte parameterne som vurderingskriterier. Et anbud bør også utformes mer som en bestilling av ønsket bruk og løsning enn som en bestilling av enkeltprodukter og tekniske spesifikasjoner. Det vil gi leverandøren mulighet til å bli med i tilpasning og utvalg av utstyret som er riktig for den enkelte installasjonen.

Et slikt anbud vil være vanskeligere å evaluere, og vi ser absolutt ulemper for små hus med begrenset teknisk- og innkjøpskompetanse, men besparelsene i kostnad og gevinsten i fleksible og fremtidsrettede løsninger vil gi huset en merverdi som overstiger ulempene.

Oppsummerende kontrollspørsmål for en vellykket sambrukssal

- Hva skal salen brukes til, nå og i fremtiden?
- Hvor ofte brukes den til kino?
- Hvor ofte brukes den som scene?
- Hva må gjøres med selve lokalet?
- Hva bør gjøres med teknikken?
- Kan du leie utstyr av lokale aktører?
- Har du utstyr du kan gjenbruke?

Ålvespillet. Foto: Kai Hansen

[Les hele
rapporten her](#)

FILM

KINO

norske
kulturhus